

Розділ XIX Злочини у сфері службової діяльності

§ 1. Поняття та ознаки злочинів у сфері службової діяльності

Службові особи під час здійснення службової діяльності повинні діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законодавством України. Ці вимоги поширюються на всіх без винятку службових осіб незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, виконують свої службові обов'язки в державному апараті чи в органах місцевого самоврядування, в юридичних особах публічного чи приватного права^[1]. Саме з цього виходить закон, коли в частинах 3 та 4 ст. 18 КК дає загальне визначення одного з таких видів спеціального суб'єкта злочину, як службова особа. В Особливій частині КК поняття службової особи конкретизується, а відповідальність цих суб'єктів диференціюється залежно від того, яким саме суспільним відносинам спричиняється шкода вчинюваними ними злочинами у сфері службової діяльності (далі - службові злочини). Виходячи з цього, всі службові злочини за-кон розподіляє на три групи.

Перша з них об'єднує службові злочини, вчинювані лише в юридичних особах приватного права (статті 235¹, 235², 235³ КК (див. розділ IX підручника).

До другої входять службові злочини, вчинювані тільки в органах державної влади, місцевого самоврядування та в юридичних особах публічного права (статті 364, 365, 368, 368¹ розділу XVII Особливої частини КК)².

До третьої групи належать службові злочини, вчинювані не тільки в органах державної влади, місцевого самоврядування чи юридичних особах публічного права, а й в юридичних особах приватного права (статті 366, 367, 370 КК).

Таким чином, у розділі XVII Особливої частини КК встановлена кримінальна відповідальність за злочини, родовим об'єктом яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування, а також в юридичних особах як публічного, так і приватного права. Ці діяння належать до так званих загальних видів службових злочинів, безпосереднім об'єктом кожного з яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках апарату управління органів державної влади, місцевого самоврядування, а також в окремих юридичних особах публічного та приватного права. Проте чимало норм КК встановлюють відповідальність за так звані спеціальні види службових злочинів (наприклад, ч. 2 ст. 162, статті 210, 238, 284, 351, 371-373, 375), вчинення яких також обумовлено службовим становищем суб'єкта, але їх основним безпосереднім об'єктом є інші суспільні відносини: конституційні права та свободи людини і громадянина, господарська діяльність, власність, нормальна діяльність у сфері правосуддя тощо. Тому в постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» зазначається, що кваліфікація таких діянь ще й за статтями 364-370 КК можлива лише за наявності реальної сукупності загальних та спеціальних видів службових злочинів³.

Розділ XIX Злочини у сфері службової діяльності

Більшість з діянь, передбачених у розділі XVII Особливої частини КК, належать до так званих предметних злочинів: за ст. 366 КК пред-метом злочину є офіційний документ, за статтями 368, 369, 370 КК - хабар, а за статтями 368¹, 369¹ КК - неправомірна вигода.

Об'єктивна сторона службових злочинів характеризується тим, що одні з них (статті 364 і 367 КК) можуть бути вчинені як шляхом дії, так і бездіяльності, тоді як інші (статті 365, 366, 368, 368¹, 369, 369¹, 370 КК) — лише шляхом активної поведінки — дії. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони більшості з цих злочинів (за винятком передбачених статтями 369 та 369¹ КК) є наявність

безпосереднього зв'язку між діянням особи та її службовою діяльністю, бо вони завжди обумовлені службовим становищем суб'єкта і вчинюються всупереч інтересам служби.

У частині 1 ст. 366, статтях 368, 368¹, 369, 369¹, 370 КК встановлено на відповідальність за злочини з формальним складом, які є закінченими з моменту вчинення самого діяння, незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків.

За статтями 364, 365, 367 та ч. 2 ст. 366 КК караються злочини з матеріальним складом, які є закінченими з моменту настання зазначених у цих статтях наслідків. За частинами 1 статей 364, 365 і 367 КК таким наслідком визнається істотна шкода, заповдіна охоронюваним законом правам, свободам та інтересам громадян, юридичних осіб, державним або громадським інтересам, яка може полягати у спричиненні: а) матеріальних (майнових) збитків; б) нематеріальної (фізичної, моральної, організаційної тощо) шкоди; в) матеріальних збитків у поєднанні з наслідками нематеріального характеру.

Згідно з приміткою 3 до ст. 364 КК матеріальна шкода вважається істотною, коли в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розмір якого визначається на момент вчинення злочину на підставі Закону України від 22 травня 2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб»¹. При цьому така шкода може: а) бути реальною і полягати у заповдінні прямих майнових збитків; б) виявлятися в так званих упущеній вигоді — неодержаних доходах; в) скла-датися із суми реальних матеріальних збитків і упущеної вигоди.

Питання про істотність шкоди, яка полягає у заповдінні наслідків нематеріального характеру, вирішується у кожному окремому випадку з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, така шкода визнається істотною, якщо полягає у порушенні конституційних прав та свобод людини і громадянина (права на свободу й особисту недоторканність, виборчі, трудові, житлові права тощо); у підірванні престижу та авторитету органу державної влади чи місцевого самоврядування; грубому порушенні громадської безпеки та громадського порядку; створенні обстановки, що суттєво утруднює чи перешкоджає юридичним особам виконувати свої основні функції (п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р.). Істотною визнається і шкода, яка є результатом використання службового становища для:

а) сприяння чи потурання вчиненню злочину; б) вчинення порад зі службовим іншого злочину; в) приховування рдніше вчиненого злочину.

У разі сполучення збитків матеріального і нематеріального характеру шкода може бути визнана істотною навіть тоді, коли розмір матеріальних збитків сам по собі не перевищує ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Проте і матеріальні збитки, і супутні їм наслідки нематеріального характеру можуть оцінюватися у таких випадках як спричинення істотної шкоди лише за умови, якщо вони враховуються не окремо, ізольовано один від одного, а лише у цілому, в їх нерозривному зв'язку та єдності.

Спричинення істотної шкоди є одним із критеріїв відмежування службового злочину від дисциплінарного проступку, бо наявність такої шкоди як результат відповідних службових порушень свідчить (за інших необхідних умов) про вчинення службового злочину, тоді як її відсутність дає підставу розглядати вчинене або як незакінчений злочин (статті 14 або 15 КК), або як дисциплінарний (службовий) проступок².

¹ Також наслідком від істотної шкоди лише за кількісними показниками і сприяння яких передбачено у частині 2 статей 364, 366, 367 та ч. 3 ст. 365 КК, також можуть поєднуватися з матеріальною, так і нематеріальною шкодою. Коли наслідки визнаються в матеріальній шкоді (прямі реальні збитки та упущені вигоди), то згідно з приміткою 4 до ст. 364 КК вони вважаються такими, якщо дає істотності і більше разів

перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Також судовою практикою визнаються такі наслідки, як створення аварійної ситуації, що призвело до загибелі людей; тривалу зупинку роботи транспорту чи виробничого процесу; дезорганізацію діяльності органів влади чи місцевого самоврядування; розвал діяльності юридичних осіб та їх банкрутство; зрівняння вихилим державним заповідником, заповдінені озерні або річкові тілюва

Розділ XIX Злочини у сфері службової діяльності

уваджені, хоча б однієї людини; стриває, погубив чи притримує так чи особливо тяжким злочини тощо.

Обсяг завдань злочинів об'єктивної сторони службових злочинів з матеріальним складом (статті 364, 365, 367, ч. 2 ст. 368 КК) і притриманні за їхнім порушенням особам службовим обов'язкам та насліді «якщо, що через це настало».

Суб'єктивна сторона службових злочинів притримує не умову, так і необхідну форму вини. Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) винятково винні злочини, а злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367).

Ч. 2 ст. 368 КК визначає конкретні складові злочини до яких відносять злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367).

Службові злочини, пов'язані з виконанням функцій службових осіб, визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.

Злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 369, 370, 371 КК) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК. Злочини з матеріальним складом (статті 364, 365, 367) визначені в статтях 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371 КК.
